

UDK: 005.336.4:65.012.32

Biblid 1451-3188, 12 (2013)

Год XII, бр. 43–44, стр. 199–220

Изворни научни рад

Др Драган ЧОВИЋ¹

ПОЈАМ ИНТЕЛЕКТУАЛНЕ СВОЈИНЕ, ОБЛИЦИ ЊЕНЕ ЗАШТИТЕ И УТИЦАЈ НА ТОТАЛНИ КВАЛИТЕТ МЕНАЏМЕНТА

ABSTRACT

When intellectual property is protected as intellectual capital, it allows for free and fair exchange of intellectual and creative efforts of the author's creativity, which can be valorized compensation and recognition for intellectual creativity and practical application for the end user. In this way, trade in intellectual capital and intellectual property rights, each participant contributes and encourages new scientific discoveries. The need scientific analysis of intellectual property rights in the context of TQM indicated the validity of their synthesis, as a new concept for innovations that would ensure the competitiveness of the organization in the market, product quality, reduce costs, increase productivity and profits. Such a concept of intellectual property in TQM, change the current state of the organization, it is flexible and contributes to quality changes in the market. It is imperative there is a need of high security level of legal protection of intellectual property rights both nationally and internationally, which resulted in the adoption of a number of international agreements and conventions in the field of intellectual property protection. If one country has developed national legislation to protect intellectual property, it can accelerate the turnover of these rights and the transfer of technology and achieve a significant advantage in the sustainability of its economic growth, the presence in the international market and the competitiveness of their products and services.

Key words: Intellectual property, TQM, intellectual capital, intellectual property rights.

¹ Др Драган Човић, Универзитет Метрополитан у Београду. Електронска адреса аутора: covic.dragan@gmail.com.

1) ПОЈАМ АУТОРСКОГ ПРАВА

Ауторско право је млађа грана права, која се као правна дисциплина формирала у 19. веку. Ауторским правом уређују се права аутора књижевних, научних и уметничких дела, док се правима сродним ауторском праву уређују права интерпретатора, произвођача фонограма, видеограма, емисија и база података. Овим правима регулише се начин остваривања тих права и начин њихове заштите. Ауторско дело је оригинална духовна творевина аутора, изражена у одређеној форми, без обзира на његову уметничку, научну или другу вредност, његову намену, величину, садржину и начин испољавања. Опште идеје, начела, принципи и упутства која су садржана у ауторском делу, нису обухваћена ауторскоправном заштитом.² Ауторско дело је објављено кад је на било који начин и било где у свету први пут саопштено јавности од стране аутора, односно лица које је он овластио.³ Аутор ужива морална и имовинска права у погледу свог ауторског дела од тренутка настанка ауторског дела.⁴ Аутор има искључиво право да му се призна ауторство на његовом делу, да објави своје дело и да штити интегритет свог дела као и право на његово економско искоришћавање. Аутор има искључиво право да другоме забрани или дозволи стављање у промет примерака свог дела или да их да у закуп или да дозволи извођење, представљање и емитовање свог дела.⁵ Лице које је на законит начин прибавило рачунарски програм као ауторско дело, ради уобичајеног наменског коришћења програма, може без дозволе аутора и без плаћања ауторске накнаде да уобичајено користи програм, с тим да не сме вршити пласман програма којим би се повредило ауторско право.⁶ Аутор, односно његов правни следбеник, може уступити поједина или сва имовинска права на своме делу другом лицу. Ауторским уговором се имовинска ауторска права уступају или у целини преносе.⁷ Ако је аутор створио дело током трајања радног односа, извршавајући своје радне обавезе, послодавац је овлашћен да то дело објави и носилац је искључивих имовинских права на његово искоришћавање у оквиру своје регистроване делатности у року од пет година од завршетка дела, ако општим актом или

² Закон о ауторским и сродним правима, чл. 6, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009, 99/2011, 119/2012.

³ Ibidem, чл. 7.

⁴ Ibidem, чл. 8.

⁵ Ibidem, чл. 14–33.

⁶ Ibidem, чл. 47.

⁷ Ibidem, чл. 67.

уговором о раду није друкчије одређено.⁸ Аутор има право на посебну накнаду зависно од ефеката искоришћавања дела. Међутим, ако је ауторско дело рачунарски програм носилац искључивих имовинских права на делу је послодавац. Послодавац је дужан да приликом коришћења дела створеног у радном односу наведе име, псеудоним или знак аутора. Имовинска права аутора трају за живота аутора и 70 година после његове смрти. Морална права аутора трају и по престанку трајања имовинских права аутора.⁹

Конвенције које су у овој области релевантне и ратификоване од стране Републике Србије су:

- Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела (*Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/1986, од 14.3.1986. године).¹⁰
- Светска (Универзална) конвенција о ауторском праву од 1952. године (*Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 54/73, од 18.10.1973. године).¹¹
- Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио-дифузију – Римска конвенција од 1961. године (*Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, од 20.12.2002. године).¹²
- Конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћеног умножавања њихових фонограма од 1971. године (*Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, од 20.12.2002. године).¹³

⁸ Ibidem, чл. 98.

⁹ Ibidem, чл. 102.

¹⁰ Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/1986; од 14.3.1986. године, Интернет, http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_ratifikaciji_bernske_konvencije_za_zastitu_knjizevnih.html.

¹¹ Светска (Универзална) конвенција о ауторском праву од 1952. године, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 54/73; од 18.10.1973. године, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/uredba_o_ratifikaciji_svetske_univerzalne_konvencije_o_autorskom_pravu.html.

¹² Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио-дифузију – Римска конвенција од 1961. године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, од 20.12.2002. године, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrdivanju_medjunarodne_konvencije_o_zastiti_izvodjaca.html.

¹³ Конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћеног умножавања њихових фонограма од 1971. године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, од 20.12.2002. године, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrdivanju_konvencije_o_zastiti_proizvodjaca_fonograma_od_neovlascenog_umno%C5%BEavanja_njihovih_fonograma.html.

- WIPO Уговор о ауторском праву од 1996. године (Сл. лист СРЈ – *Међународни уговори*, бр. 13/2002, од 20.12.2002. године).¹⁴
- WIPO Уговор о интерпретацијама и фонограмима од 1996. године (Сл. лист СРЈ – *Међународни уговори*, бр. 13/2002).¹⁵

II) СРОДНА АУТОРСКА ПРАВА

Начин искоришћавања појединих врста ауторских дела врши се на посебан начин, путем приказивања или извођења тих дела од стране уметника извођача или интерпретатора, снимањем на средства за механичку репродукцију звука (фонограм)¹⁶ и слике (видеограм)¹⁷ и емитовањем путем радио-дифузне мреже. У таквим ситуацијама често долази до спорних ситуација између корисника ауторских дела и аутора, које нису регулисане позитивним прописима, па је створена једна нова грана права која је добила име сродна ауторска права.¹⁸ У сродна права уврштено је и право базе података, које регулише положај произвођача базе података, услове коришћења, начин коришћења, правну заштиту и слично.¹⁹ Поред тога, у најновије време у сродна права уврштено је и право првог издавача слободног дела, у циљу пружања правне заштите издавачима који први издају или саопштавају дело које до тада није било издато или саопштено, а након истека имовинских права аутора. За постојање сродних права и њихово коришћење нужно је претходно постојање ауторских дела, али је било неопходно установити и правни систем заштите

¹⁴ WIPO Уговор о ауторском праву од 1996. године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, од 20.12.2002. године Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_wipo_ugovora_o_autorskom_pravu.html.

¹⁵ WIPO Уговор о интерпретацијама и фонограмима од 1996 године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_wipo_ugovora_o_interpretacijama_i_fonogramima.html.

¹⁶ Под „фонограмима“ се подразумевају средства за механичку репродукцију звука: касете, магнетофонске траке, грамофонске плоче и др.

¹⁷ Под „видеограмима“ се подразумевају средства за бележење низа слика са или без пратећег звука на средствима за механичку репродукцију слике и звука: видео-касете и сл.

¹⁸ „Сродна права“ су превод са немачког – *Werwandte Schutzrechte*; у италијанском праву називају се „конексна права“ (*Dritti connessi*), док се у француском и англосаксонском праву називају „суседним правима“ (*Droits voisins, neighbouring rights*).

¹⁹ База података је збирка електронски уређених и забележених података којима се електронски приступа (речник, сакупљене и систематизоване информације за одређену сврху, итд.).

посебним категоријама корисника ауторских дела – интерпретаторима, произвођачима фонограма и видеограма, установама за радио-дифузију, произвођачима базе података и првом издавачу слободног дела.

Статистика

Од 2009. до 2011. године при Заводу за интелектуалну својину извршено је следеће депоновање:²⁰

2009. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
Домаћа физичка и правна лица	310	3	313
Страна физичка и правна лица	3	/	3
Укупно	313	3	316

2010. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
Домаћа физичка и правна лица	312	1	313
Страна физичка и правна лица	2	/	2
Укупно	314	1	315

2011. година

Подносиоци пријаве	A1 / ауторско право	C1 / сродна права	УКУПНО ДЕПОНОВАНО
Домаћа физичка и правна лица	305	5	310
Страна физичка и правна лица	2	/	2
Укупно	307	5	312

²⁰ Преузето са: Интернет, сајт Завода за интелектуалну својину Републике Србије.

III) ПАТЕНТ

Проналазак из било које области технике, који је нов, инвентиван и индустријски применљив – је патент и уређује се патентним правом. Патентним правом штити се проналазак у облику производа или поступка. Не сматрају се проналасцима открића, научне теорије, математичке теорије, естетске креације и слично, јер имају општедруштвени значај, корист и вредност. Проналазак се сматра новим ако није садржан у стању технике. Проналазак има инвентивни ниво ако за стручњака из одговарајуће области не произилази, на очигледан начин, из стања технике. Он је индустријски примењив ако се предмет проналаска може произвести или употребити у било којој грани индустрије и пољопривреде. Проналазач има право да ужива економске користи од свог пријављеног проналаска, односно од проналаска заштићеног патентом. Права проналазача који је створио проналазак у радном односу и права организације у којој је проналазак настао утврђују се законом, општим актима и уговором између послодавца и запосленог, односно њихових представника. Заштита проналаска патентом могућа је једино ако су испуњени законом предвиђени услови. Овде се ради о субјективном праву носиоца патента (физичком или правном лицу). Титулар патента има одређена права за одређену територију и за одређено време. Само проналазак који је остварио одређене резултате ужива правну заштиту и добија патентну исправу регистрованог патента. Међутим, наш Закон о патентима не предвиђа патентну заштиту за три врсте проналазака, и то због интереса јавног поретка или морала или правнополитичких разлога. Ти изузеци се односе на:

Прва група

1. поступак клонирања људских бића;
2. поступак за промену генетског идентитета ћелија људских бића;
3. коришћење људског ембриона у индустријске или комерцијалне сврхе;
4. поступак измене генетског идентитета животиња ако ти поступци изазивају патњу животиња, а без значајне медицинске користи за човека или животињу.

Друга група

1. проналазак хируршког или дијагностичког поступка или поступка лечења који се примењује непосредно на људском или животињском телу, осим производа или супстанци које се примењују у том поступку.

Трећа група

1. проналазак који се примењује на биљну сорту или животињску расу као и на биолошки поступак за добијање биљке или животиње.²¹

Врсте патената

Национални патент се одобрава у земљи у којој се подноси патентна пријава, у тој земљи ужива правну патентну заштиту и важи на територији те земље. Конвенција о Европском патенту²² основала је Европски патентни биро са седиштем у Минхену, који одобрава европски патент као наднационални патент и који важи на територији већег броја земаља, односно на територији земаља које су ратификовале наведену конвенцију. Европски патент траје 20 година као наднационални патенет и представља хармонизацију националних патентних права. Поред основне врсте патента, наш закон предвиђа и:

Мали патент је проналазак који има нижи инвентивни ниво од проналаска којим се штити патент, има ограничен предмет заштите и обухвата она техничка решења која се односе на обликовање или конструкцију неког предмета, конструкцијског елемента или електричне шеме. Зато правна заштита малог патента траје 6 година и може се продужити још два пута по две године, тако да максимални рок заштите траје 10 година.

Допунски патент је патент који је усавршена верзија већ заштићеног патента, чији носилац може бити једино исто физичко или правно лице титулар основног патента. Допунски патент је својом материјалном садржином везан за основни патент. Између проналаска заштићеног допунским патентом и проналаска заштићеног основним патентом мора да постоји функционална, технолошка или нека друга веза.

Зависни патент је патент којим се штити проналазак који се не може самостално примењивати, без истовремене примене другог проналаска који је временски раније заштићен патентом. Ради се у ствари о два проналаска која су везана функционалним везама, а проналазачи су два различита лица. Поред наведеног, могућа подела патента је и подела на патенте за производ и патент за поступак.

Патент за производ подразумева овлашћење на искоришћавање проналаска за производњу, понуду, стављање у промет и употребу. То је у

²¹ Закон о патентима, чл. 9, *Службени гласник РС*, бр. 99/11, од 27. децембра 2011.

²² Конвенција о Европском патенту, *Сл.гласник РС – Међународни уговори*, бр. 5/2010, *Сл. гласник РС*, бр. 99/2011.

ствари овлашћење на искључиву производњу. *Патент за поступак* садржи овлашћење за поступак производње или овлашћење за радни поступак.

Садржина права на патент

Овлашћење стечено прибављањем и лиценцирањем патента омогућава се титулару патента: да користи у производњи заштићени проналазак, да ставља у промет производе добијене из заштићеног проналазка и да располаже патентом.²³ Уколико титулар патента не користи патент у смислу употребе, исти се може одузети или применити принудна лиценца. Разлог томе је општи друштвени интерес да се проналазак користи и даје допринос за привредни развој, а истовремено и даље искоришћавање патента и давање доприноса настанку нових проналазака и општег техничког напретка друштва. Титулар патента има и право да забрани другим лицима да користе његов патент без његове сагласности, за све време трајања патентне заштите.

Статистика

У прилогу су статистички подаци за период од 2007. до 2010. године који се односе на пријаву и регистрацију патената:

1) пријаве патената:

Година		2007.	2008.	2009.	2010.
Националне пријаве	Пријаве домаћих подносилаца	388	386	299	290
	Пријаве страних подносилаца	20	16	21	23
Међународне пријаве	РСТ пријаве у националној фази	55	73	40	16
	Проширене пријаве европског патента	5.372	5.625	4.258	3.559
УКУПНО		5.835	6.100	4.618	3.888

2) број захтева за упис проширеног европског патента у регистар патената:

Година	2007.	2008.	2009.	2010.
Захтев за упис проширеног европског патента	53	148	218	250

²³ Закон о патентима, оп. cit., чл. 14.

3) пријаве малих патената:

Година	2007.	2008.	2009.	2010.
Домаћи подносиоци	155	136	101	97
Страни подносиоци	3	1	4	4
УКУПНО	158	137	105	101

4) регистровани патенти:

Година	2007.	2008.	2009.	2010.
Домаћи подносиоци	71	70	103	98
Страни подносиоци	207	224	300	854
УКУПНО	278	294	403	952

5) регистровани мали патенти:

Година	2007.	2008.	2009.	2010.
Домаћи подносиоци	93	81	86	74
Страни подносиоци	3	3	0	4
УКУПНО	96	84	86	78

IV) ПРАВА СРОДНА ПАТЕНТНОМ ПРАВУ

Know-how – „знати како“

Проналазаштво се може односити и на одређена знања и искуства која се могу применити у производњи и у привредном животу. Општеприхваћени термин за ова знања је *know-how*,²⁴ односно „знати-како“. Услед свог општепознатог значења термин се више и не преводи већ се јединствено користи у стручној литератури да означи скуп специфичних знања и

²⁴ Израз *know-how*, који у преводу са енглеског језика значи „знати-како“, потекао је из упоредне праксе у САД и после Првог светског рата почео је да се широко употребљава у пословном језику целог света.

искустава. У савременој међународној трговини све веће је учешће преноса знања и искустава – тзв. трансфера технологије, из више разлога, нпр. нивоа улагања у истраживачке програме, стално присутне привредне утакмице ради подизања конкурентске способности, све већег значаја тоталног квалитета менаџмента у остваривању задатих пословних циљева и захтева тржишта, и потребе ефикасности и ефективности у постизању и остваривању задатих циљева тоталног квалитета менаџмента. *Know-how* још не ужива правну заштиту путем међународних конвенција или националних закона као облик интелектуалне својине, већ као право сродно патентном праву има третман пословне тајне у дефинисаној заштити пословног капитала – тзв. капитал знања. Важне одлике појма „знати-како“ је његова тајност,²⁵ садржај и квалитет знања као предност, и његова преносивост тј. трансфер технологије. Међутим, створено и стечено знање може се третирати као „знати-како“ власништво пословног субјекта, само под условом да је своје запослене раднике уговором обавезао на чување пословне тајне и забрану њене злоупотребе. Иако је досадашњи приступ у теорији био да се „знати-како“ односи на скуп знања и искустава из техничко-технолошке области који се може применити у индустријској или некој другој прозводњи, било би целисходније да „знати-како“ има третман правне заштите интелектуалне својине. Разлог би био инвентивност пословних захтева модерног доба 21. века и потреба унапређења пословних подухвата у којима је неопходна правна заштита примене капитала знања у условима тоталног квалитета менаџмента. Понекад ни индустријска примена патента није могућа без преноса посебних знања и искустава *know-how*, и то трансфером путем уговора о лиценци.

Топографија интегрисаних кола

Споразумом о трговинским аспектима права интелектуалне својине TRIPS, обавезују се све земље чланице да обезбеде заштиту топографије интегрисаних кола у складу са Конвенцијом о заштити интелектуалне својине на интегрисаним колима. Србија је хармонизовала своје законодавство са међународним стандардима у овој области, доношењем Закона о заштити топографија интегрисаних кола.²⁶ Топографија представља приказан тродимензионални распоред елемената од којих је најмање један активан, и

²⁵ Весна Бесаровић, *Интелектуална својина индустријска својина и ауторско право*, Чигоја штампа, Београд, 2000.

²⁶ Закон о заштити интегрисаних кола, *Службени гласник РС*, бр. 104/09 од 16. децембра 2009.

међувеза у интегрисаном колу, или тродимензионални распоред припремљен за производњу одређеног интегрисаног кола. Интегрисано коло је готов производ или међупроизвод у којем се остварује одређена електронска функција и у којем су елементи, од којих је најмање један активан, као и међувезе, интегрално формиране у или на комаду материјала. Такође, услов је да представља ново техничко решење проналазачког рада које има свој материјални облик, погодан за правну заштиту. Имајући у виду сложеност карактеристика топографије интегрисаних кола, она се пре може сврстати у специфично право интелектуалне свијине по својој природи *sui generis*, односно групи права која су сродна патентном праву.²⁷ Топографија мора да подразумева техничку новост која има комерцијалну употребу, јер тек тада може да ужива правну заштиту.

Корисни модел

Известан број проналазака нема потребни инвентивни ниво неопходан за њихово дефинисање као патента, али има стваралачки рад који представља реализацију неке проналазачке идеје, која се потврђује као корисна за производњу. Суштина значења „користан“ модел²⁸ пре свега подразумева да овај вид права сродних патентном праву треба да ужива одређену правну заштиту,²⁹ и то искључиво због основне карактеристике корисности за производњу.³⁰

Правна заштита биљних сорти

Правна заштита биљних сорти искључена је из патентне заштите али је створен *sui generis* облик правне заштите, тзв. сортна заштита. Иако је генетско инжењерство доживело невероватну експанзију, још међународним и националним прописима није дефинисан овај облик правне заштите.

²⁷ G. M. Maraghidis, *Intellectual Property Laws of Europe*, London, 1995, p. 33.

²⁸ У енглеском праву – *utility model*, у француском праву – *modele d utilite*, у немачком праву – *Gebrauchsmuster*.

²⁹ У предлогу Директиве Европске уније за хармонизацију правних оквира за заштиту проналазака корисним моделом, која је у поступку доношења, користан модел се може добити и за поступак, а садржина права носиоца на корисан модел је иста као и кад се корисан модел односи на производ.

³⁰ У првој верзији Директиве Европске уније о корисним моделима, био је изостављен инвентивни ниво као услов за добијање заштите и како је изазвало збрку у погледу могућности правне заштите, одбачено је као непримерено карактеру права интелектуалне свијине и сродних права.

Право на заштиту дизајна

Ова област је у домаћем праву регулисана Законом о правној заштити индустријског дизајна, а у току је рад на његовим изменама и допунама.³¹ Међународно регистровање индустријског дизајна врши се према одредбама Хашког споразума о међународном пријављивању модела и узорака³² од 28. новембра 1960. и Женевског акта Хашког споразума о међународној регистрацији индустријског дизајна од 2. јуна 1999. године.³³

Дизајн је креативно стваралаштво у области производње. Дизајн мора да карактерише новост и индивидуални карактер.³⁴ Аутор дизајна има морална и имовинска права. Морално право састоји се у праву аутора да његово име буде наведено у пријави, списима и исправама које се односе на дизајн који је он створио. Имовинско право аутора састоји се у уживању економске користи од искоришћавања предмета који је пријављен као нови дизајн и који је заштићен.

Статистика

Статистички подаци за период од 2006 до 2011. године који се односе на структуру пријава дизајна:

Година	Хашки аранжман	Националне пријаве		Укупно
		Страни подносиоци	Домаћи подносиоци	
2006.	475	28	147	650
2007.	431	16	148	595
2008.	322	37	116	475
2009.	197	17	118	332
2010.	258	23	81	362
2011.	280	24	78	382

³¹ Закон о правној заштити индустријског дизајна, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009 од 16.12.2009.

³² Закон о потврђивању Хашког споразума о међународном пријављивању индустријских узорака и модела (Хашког документа) и допунског акта из Стокхолма, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 3/1993 од 18.06.1993.

³³ Закон о потврђивању Женевског акта Хашког споразума о међународној регистрацији индустријског дизајна усвојеног на дипломатској конференцији од 2. 7. 1999, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 42/2009 од 2.6.2009.

³⁴ P. Greffe, F. Greffe, *Traite des dessins et des models*, Paris, 1974, p. 177.

У) ПРАВО ЗНАКОВА РАЗЛИКОВАЊА

Право жига

Жиг је право којим се штити знак који у промету служи за разликовање робе, односно услуге једног физичког или правног лица од исте или сличне робе, односно услуге другог физичког или правног лица.³⁵ Жиг може бити индивидуални или колективни, а жигом се не сматрају печат, штанбил и пунц (службени знак обележавања драгоцених метала, мера и сл.).³⁶ Жигом се штити знак који служи за разликовање робе, односно услуга у промету, који се може графички представити. Знак се може састојати на пример од речи, слогана, слова, бројева, слика, цртежа, распореда боја, тродимензионалних облика, комбинација тих знакова, као и музичких фраза које се могу графички приказати. Жигом се не може заштитити знак:

- који је противан моралу или закону, који по свом укупном изгледу није подобан за разликовање робе, односно услуге у промету;
- који искључиво представља облик одређен природом робе, односно услуга, њихову намену, време или намеру производње, квалитет, цену, количину, масу и географско порекло;
- који је уобичајен за означавање одређене врсте робе, односно услуга;
- који својим изгледом или садржајем може да створи забуну у промету у погледу поређења врсте, квалитета или других својстава робе, односно услуга;
- који садржи званичне знакове или пунце за контролу или гаранцију квалитета или их подржава;
- који је истоветан заштићеном знаку другог лица за исту или сличну врсту робе, односно услуга;
- који је сличан заштићеном знаку другог лица за исту или сличну врсту робе, односно услуге ако та сличност може да створи забуну у промету и доведе у заблуду учеснике у промету;
- који је, без обзира на робу, односно услуге на које се односи, код учесника у промету у Србији несумњиво познат знак високог реномеа којим своју робу, односно услуге обележава друго лице (чувени жиг);

³⁵ Закон о жиговима, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009 од 16.12.2009. и бр. 10/2013 од 30.01.2013, чл. 1.

³⁶ *Ibidem*, чл. 2.

- који својим изгледом или садржајем повређује ауторска права или права индустријске својине;
- који садржи државни или други јавни грб, заставу или амблем, назив или скраћеницу, назив неке земље или међународне организације, као и њихово подржавање, осим по одобрењу надлежног органа односне земље или организације; и
- који представља или подржава национални или религиозни симбол.³⁷

Правна заштита знакова који се користе у промету робе, односно услуга, остварује се у управном поступку пред надлежним органом, односно организацијом која обавља послове интелектуалне својине. Надлежни орган води и Регистар жигова.³⁸ Регистар је јавни и свако заинтересовано лице има право да разгледа и прибави одговарајуће потврде и уверења о чињеницама о којима се води службена евиденција. Носилац жига има искључиво право да знак заштићен жигом користи за обележавање робе, односно услуга на које се тај знак односи, и да другим лицима забрани да исти или сличан знак неовлашћено користе за обележавање исте или сличне робе, односно услуга.³⁹ Ово право обухвата и употребу знака заштићеног жигом над средствима за паковање, каталозима, проспектима, огласима и другим облицима понуде, на упутствима и фактурама, у кореспонденцији и у другим облицима пословне документације, као и увезеној роби, односно услугама. Жиг траје десет година, рачунајући од датума подношења пријаве, с тим што се његово важење може продужавати неограничен број пута. Носилац жига може уговором пренети жиг, а може и уступити право коришћења жига и то уговором о лиценци, који се саставља у писменој форми и садржи време трајања лиценце, обим лиценце и висину накнаде ако је накнада уговорена.⁴⁰

Статистика

У наставку текста наведени су статистички подаци за период од 2006 до 2010. године у погледу структуре пријављених и регистрованих жигова:

³⁷ Ibidem, чл. 5.

³⁸ Ibidem, чл. 8.

³⁹ То је у складу са Париским конвенцијом, да фирма ужива правну заштиту у привредном промету (члан 8).

⁴⁰ Ibidem, чл. 51, 52.

1) Структура пријављених жигова:

Година	Међународне пријаве	Националне пријаве		Укупно
		Страни подносиоци	Домаћи подносиоци	
2006.	5.211	1.151	1.861	8.223
2007.	5.754	1.023	2.112	8.889
2008.	6.358	1.111	2.067	9.536
2009.	5.422	711	1.376	7.509
2010.	4.927	785	1.376	7.088

2) Структура регистрованих жигова:

Година	Међународне пријаве	Националне пријаве		Укупно
		Страни подносиоци	Домаћи подносиоци	
2006.	4.964	961	962	6.887
2007.	5.162	856	1.246	7.624
2008.	5.659	1.472	1.636	8.767
2009.	5.885	1.521	1.819	9.225
2010.	5.158	727	1.143	7.028

VI) ПРАВО ОЗНАКА ГЕОГРАФСКОГ ПОРЕКЛА

Ознаке географског порекла су имена порекла и географске ознаке. Ознаке географског порекла употребљавају се за обележавање природних, пољопривредних и индустријских производа, производа домаће радиности и услуга. Име порекла је географски назив земље, региона или локалитета који служи да означи производ који оданде потиче, чији су квалитет и посебна својства искључиво или битно условљена географском средином која обухвата природне и људске факторе и чија се производња, прерада и припрема у целини одвијају на одређеном подручју.⁴¹ Географска ознака је

⁴¹ Закон о ознакама географског порекла, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010 од 26.03.2010, чл. 3.

ознака која идентификује одређену робу као робу пореклом са територије одређене земље, региона или локалитета са те територије, где се одређени квалитет, репутација или друге карактеристике робе суштински могу приписати њеном географском пореклу.⁴² Ознаку географског порекла чини и назив који није административни географски назив одређене земље, региона или локалитета, који је дугом употребом у промету постао општепознат као традиционални назив производа који потиче са тог подручја, или је у питању историјски назив тог подручја.⁴³

Ознаком географског порекла не може да се заштитити назив:

1. који је противан јавном поретку или моралу;
2. који представља име заштићене биљне сорте или животињске врсте;
3. чији изглед или садржај може да створи забуну код потрошача у погледу природе, порекла, квалитета, начина производње или других карактеристика производа;
4. који представља тачан назив земље, региона или локалитета с кога производ потиче, али који код потрошача изазива лажну представу да производ потиче из друге земље, региона или локалитета;
5. који је услед дуготрајне употребе постао генеричан, односно уобичајен назив за означавање одређеног производа; и
6. који није заштићен, или је престао да буде заштићен у земљи порекла, или који је престао да се користи у тој земљи.⁴⁴

Правна заштита ознака географског порекла остварује се у управном поступку који води орган надлежан за послове интелектуалне својине. Надлежни орган води Регистар пријава географских ознака, Регистар имена порекла, Регистар географских ознака и Регистар других изведених права.⁴⁵ Регистровано име порекла, односно географску ознаку, могу да користе само лица којима је признат статус овлашћених корисника тог имена порекла, односно те географске ознаке, и која су уписана у одговарајући регистар. У Заводу за интелектуалну својину Републике Србије регистровано је 60 ознака географског порекла.

⁴² Ibidem, чл. 4.

⁴³ Оваква дефиниција постоји у већини националних прописа о географским ознакама порекла, укључујући и Лисабонски аранжман о међународном регистровању ознака порекла, који је бивша Југославија ратификовала 1988, и одредбе СТО и Директиве ЕУ.

⁴⁴ Ibidem, чл. 8.

⁴⁵ Ibidem, чл. 11.

VII) НОВЕ ТЕНДЕНЦИЈЕ У ПАТЕНТНОЈ ЗАШТИТИ У ОДНОСУ НА ТОТАЛНИ КВАЛИТЕТ МЕНАЏМЕНТА (TQM)

Пословни методи и поступци нису до сада у међународном праву уживали патентну заштиту у најширем значењу. Међутим, најновија пракса у америчком праву је значајном одлуком Апелационог суда САД променила став, приликом одлучивања у сада већ чувеном спору *State Street Bank & Trust Co.* против *Signature Financial Group*⁴⁶ где је предмет спора био компјутеризовани пословни систем који је предвиђао да се средства из заједничких фондова пласирају у *Investment portfolio* у облику партнерства, како би се оствариле различите административне и пореске погодности.⁴⁷ Првостепени суд одбио је захтев тужиоца за заштиту компјутеризованог поступка за коришћење заједничких фондова у облику патента, јер је реч о ствари која се не сматра проналаском у смислу патентног права, зато што пословни методи као што су књиговодствени поступци и стратегије управљања и улагања нису могли да се заштите у форми патента због недостатка техничког карактера. Тај недостатак је превазиђен захваљујући компјутерима, јер се сви ти поступци сада налазе у компјутерским програмима, односно имају технички карактер. Апелациони суд се у образложењу своје одлуке позвао на користан и практичан аспект пословних метода и поступака као основа за патентну заштиту, наводећи да сви поступци укључујући и пословне могу да буду заштићени патентом ако испуњавају предвиђене услове.

Ово је посебно значајно када се креира промена пословне политике и оријентације у условима нове стратегије тоталног квалитета менаџмента, у сврху унапређења квалитета производа и пословања. Нова стратегија подразумева и оригиналност метода и поступака за реализацију постављених пословних циљева. Зато се и захтева правна заштита тих нових метода и поступака кроз патентну заштиту, која посебно налази своје место код великих интернет и адвертајзинг компанија.

Тотални квалитет менаџмента је комплексан концепт који се прилагођава техничким, тржишним, економским, организационим и етичким захтевима пословања. TQM као кретање обједињује не само унапређење квалитета, већ и унапређење концепта менаџмента и свих

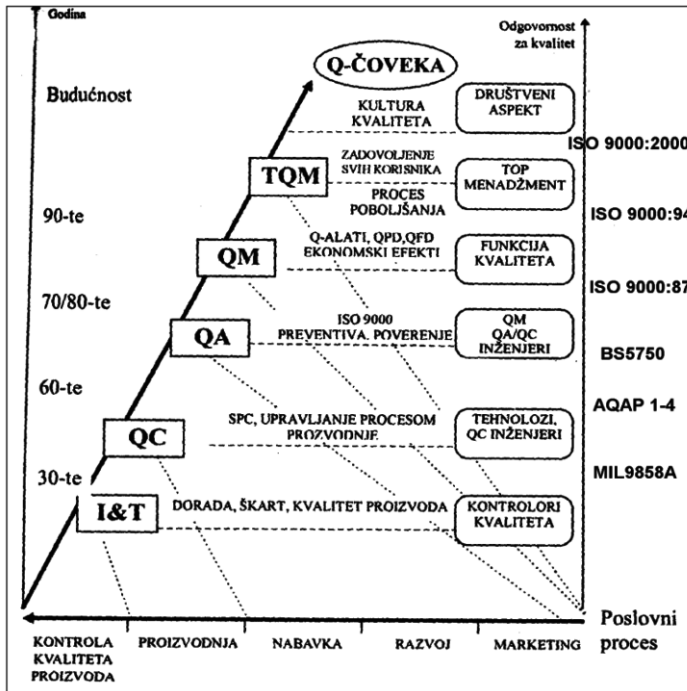
⁴⁶ *State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group*, 149 F.3d 1368, Fed. Cir., Jul. 23, 1998.

⁴⁷ "Patent news", *Economist*, 4.4.2000.

процедура које прате подизање нивоа квалитета. TQM као метод управљања, обезбеђује кроз менаџмент:

- реструктурирање организације;
- стварање потребе купца за одређеним производом;
- смањење трошкова и утицај на повећање профита и продуктивности; као и
- допринос развоју организације, што је дугорочна потреба и захтев.

На овај начин квалитет производа и услуга прераста у квалитет менаџмента, а менаџмент као стил управљања прераста у менаџмент квалитета.⁴⁸ Тежиште је са квалитета производа пребачено на квалитет маркетинга.



Слика 1: Развој науке о квалитету⁴⁹

⁴⁸ David L. Goatsch, Stanley B. Davis, *Quality Management*, Pearson Prentice Hall, New Jersey, Copyright 2006.

⁴⁹ M. Heleta, *TQM model izvrsnosti, Integrirani menadžment sistemi i modeli izvrsnosti*, EDUCTA, Beograd, 2004.

Овако постављен квалитет је потреба XXI века и представља захтев за редефинисање и потребу усклађеног одрживог развоја друштва и околине, која укључује биофизику и околину (животну средину), економију, друштво и технику. Заштита животне средине и екологија кроз нови квалитет представљају елементарну потребу очувања будућности људске цивилизације. Нови квалитет је препрека и брана „виртуализације“ живота где се човек заобилази и постаје духовно испразан и сиромашан. Глобализација је светски процес привредног, социјалног и политичког деловања који прелази границе националне државе. Пре свега, реч је о трговини која се одвија на светском тржишту, транснационалним корпорацијама, миграционим кретањима, науци, размени идеја, масовној култури, информатичким и интернет технологијама као упадљивим последицама глобализације.⁵⁰

Што се тиче Србије, транзиција се обављала у условима потребе брзе приватизације и реструктурирања привреде и захтева за испуњење критеријума и услова неопходних за укључивање у међународну поделу рада. Међутим, ове процесе пратиле су и негативне појаве које су се огледале у извлачењу капитала у фабрикама пре отпочињања приватизације. Процес транзиције пратила је и деструкција, па је велики број фирми био уништен или доведен до руба опстанка. Фирме нису имале очекивану подршку за унутрашње реструктурирање пре отпочињања промене власничке структуре. Све ово значајно је успорило процесе приватизације, а успорило је и испуњење услова за укључивање Србије у Европску заједницу. Досадашња приватизације која се вршила у крупним фирмама и привредним системима више се обављала ради куповине тржишта и ресурса, а мање ради улагања у њихов развој. Последице су се огледале у технолошком заостајању и привредном колапсу у којем је велики број фирми пропао, а огроман број радно способног становништва остао без посла. Такође, велики број квалификоване радне снаге је емигрирао, што је довело до тзв. кадровске глади за потребном стручном радном снагом. Урушавање система вредности и одлив кадрова изазвао је и пад морала и криминализацију друштва. Ипак, сада је уочљиво да све више привредника и предузетника предузима мере за доношење програма оспособљавања фирми за пословање по међународним стандардима и стратешко повезивање са Западом. Процеси подизања

⁵⁰ Многи аутори мисле да је глобализација подстицајна за афирмацију људских права и демократије. Говори се о глобалном цивилном друштву и медијализацији света. Глобални електронски медији претварају свет у глобално село, како је то својевремено говорио Маршал Маклуан. Глобална телевизија као што је CNN, све више обликује светско јавно мњење и при том га увек може мобилисати за одређене циљеве. Политика благодарећи глобалним медијима постаје светска политика.

квалитета све мање су ствар предузимљивих власника, а све више организована потреба задовољења свих учесника у привредном животу: купаца, запослених, партнера и друштва у ширем смислу. Визија XXI века је тотални квалитет менаџмента, као нов систем вредности фундаментално нових правила понашања и деловања свих, а посебно привредних субјеката. Ово захтева и другачији приступ интелектуалној својини и њеном значају за развој земље. Зато, успех могу постићи само оне компаније које пуну пажњу посвећују улагању у знање, односно у интелектуалну својину као процес иновативних промена. Капитал знања, односно интелектуална својина, даје основни одговор менаџменту компаније у дефинисању захтеваних промена: како доћи до промена, како предвидети промене, како се прилагодити и како искористити промене. Данас у информатичком друштву није довољно прилагодити се променама, већ и учествовати у њима и бити њихов креатор. Добро постављен менаџмент компаније захтева да се сви запослени укључе у промене, односно у креирање нових пословних подухвата и производа, јер није могуће достићи постављени циљ без присуства капитала знања, односно интелектуалне својине која се поставља као предуслов и чијим се управљањем, у условима деловања концепта тоталног квалитета менаџмента, циљ може и остварити.

VIII) ИНТЕЛЕКТУАЛНИ КАПИТАЛ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ИНДУСТРИЈСКЕ СВОЈИНЕ КОРПОРАЦИЈА – ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Са развојем цивилизације човек је на економском плану организовао компаније како би спроводио послове (бизнис) у циљу стицања богатства и задовољења сопствених потреба. Временом, повезивањем разнородних организација (компанија), створио је и корпоративне организације – корпорације.

Развојни тренд менаџмент концепта кренуо је од промене основе постојећих програма, због потребе да се постојећа организација производње унапреди увођењем иновација као полуга и носилаца промена.⁵¹ Врло брзо је уочено да језгро бизниса почива на три основна сегмента: директни снабдевачи, језгро производње и пружања услуга, и канали дистрибуције. Истовремено, развој и одрживи раст компанија није био могућ без унапређења ова три основна сегмента, а почивао је управо на иновацијама, које постају

⁵¹ Стипе Ловрета, *Трговински менаџмент*, Центар за издавачку делатност Економског факултета, Београд, 2005.

капитал знање компаније која улагањем у интелектуалну својину обезбеђује предуслове свог развоја. Зато знање, умеће и нове технологије постају потреба и нова окосница развоја компанија, али настаје и нова потреба да се постојеће организације редифинишу и самоорганизују како би одговориле новим пословним процесима, и то као реинжењеринг компанија које се смело прилагођавају потребама и захтевима новог доба. Реинжењеринг организације концентришу се на проналажење нових идеја, алата (процедура), и формирање пословних тимова за спровођење дубоких промена у једној компанији. Стратегија реинжењеринга бизнис процеса не подразумева само тотални квалитет менаџмента. Она је више од тога и обухвата промене тоталног пословног система, па су стога и очекивани ефекти унапређења пословања велики. У реинжењерингу се инсистира на стварању финансијског капитала на бази капитал знања и још ширег интелектуалног капитала. Тако се интелектуални капитал појављује као доминантан капитал у односу на финансијски капитал. Организација која своју стратегију базира на интелектуалном капиталу, развија и способност непрестаног учења, што подразумева константне иновације, бригу о купцима, квалитет запослених али и флексибилност организације која се непрестано усавршава.

IX) ИЗВОРИ

1. Бернска конвенција о заштити књижевних и уметничких дела, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 4/1986, 14.3.1986, Интернет, http://paragraf.rs/propisi/zakon_o_ratifikaciji_bernске_konvencije_za_zastitu_knjizevnih.html
2. Бесаровић, Весна, *Интелектуална својина, индустријска својина и ауторско право*, Чигоја штампа, Београд, 2000.
3. Goatsch, David L., Davis, Stanley B., *Quality Management*, Pearson Prentice Hall, New Jersey, 2006.
4. Greffe P., Greffe, F., *Traite des dessins et des models*, Paris, 1974.
5. Хелета, М., *TQM модел изврности, интегрисани менаџмент системи и модели изврности*, EDUCTA, Београд, 2004.
6. Конвенција о Европском патенту, *Сл. гласник РС – Међународни уговори*, бр. 5/2010 и *Сл. гласник РС*, бр. 99/2011.
7. Конвенција о заштити произвођача фонограма од неовлашћеног умножавања њихових фонограма од 1971. године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, 20.12.2002, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_konvencije_o_zastiti_proizvodjaca_fonograma_od_neovlasčenog_umno%C5%BEavanja_njihovih_fonograma.html.

8. Ловрета, Стипе, *Трговински менаџмент*, Центар за издавачку делатност Економског факултета, Београд, 2005.
9. Maraghidis, G. M., *Intellectual Property Laws of Europe*, London, 1995.
10. Међународна конвенција о заштити уметника извођача, произвођача фонограма и установа за радио-дифузију – Римска конвенција од 1961. године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, 20.12.2002, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_medjunarodne_konvencije_o_zastiti_izvodjaca.html.
11. "Patent news", *Economist*, 4.4.2000.
12. *State Street Bank & Trust Co. v. Signature Financial Group*, 149 F.3d 1368, Fed. Cir., Jul. 23, 1998.
13. Светска (Универзална) конвенција о ауторском праву од 1952. године, *Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори*, бр. 54/73, 18.10.1973, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/uredba_o_ratifikaciji_svetske_univerzalne_konvencije_o_autorskom_pravu.html.
14. WIPO Уговор о ауторском праву од 1996. године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, 20.12.2002, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_wipo_ugovora_o_autorskom_pravu.html.
15. WIPO Уговор о интерпретацијама и фонограмима од 1996 године, *Сл. лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 13/2002, Интернет, http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_potvrđivanju_wipo_ugovora_o_interpretacijama_i_fonogramima.html.
16. Закон о ауторским и сродним правима, *Сл. гласник РС*, 104/2009, 99/2011, 119/2012.
17. Закон о ознакама географског порекла, *Службени гласник РС*, бр. 18/2010.
18. Закон о патентима, *Службени гласник РС*, бр. 99/11.
19. Закон о потврђивању Хашког споразума о међународном пријављивању индустријских узорака и модела (Хашког документа) и допунског акта из Стокхолма, *Службени лист СРЈ – Међународни уговори*, бр. 3/1993.
20. Закон о потврђивању Женевског акта Хашког споразума о међународној регистрацији индустријског дизајна усвојеног на дипломатској конференцији од 2.7.1999. године, *Службени гласник РС – Међународни уговори*, бр. 42/2009.
21. Закон о правној заштити индустријског дизајна, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009.
22. Закон о заштити интегрисаних кола, *Службени гласник РС*, бр. 104/09.
23. Закон о жиговима, *Службени гласник РС*, бр. 104/2009 и 10/2013.